

*Капінус О. Л.,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри іноземних мов № 1
Національного університету «Одеська юридична академія»*

*Байло І. Я.,
старший викладач кафедри іноземних мов № 1
Національного університету «Одеська юридична академія»*

АНГЛІЙСЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ВИДІВ ЗЛОЧИНІВ ТА ЇХ ТЕМАТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ (НА МАТЕРІАЛАХ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ)

Анотація. У статті на матеріалах рішень Європейського суду з прав людини розглянуті англійські фразеологічні одиниці, компонентний склад яких тематично представляє різні види злочинів. Здійснено систематизацію таких фразеологічних одиниць у відповідності до тематичного (ідеографічного) принципу.

Ключові слова: текст юридичного документу, фразеологічні одиниці, тематична група, тематична класифікація.

Курс України на європейську інтеграцію передбачає поступове приведення національного законодавства у відповідність до законодавства Європейського Союзу, що робить актуальним питання вивчення європейської юридичної документації крізь призму взаємодії мови і права. Важливим завданням сучасних лінгвістичних студій стає аналіз мовних рис і загальних принципів організації мовного матеріалу (слів і сполучень слів, граматичних форм і конструкцій), які не тільки забезпечують точність вираження законодавчої волі, але і відбивають професійну картину світу в текстах юридичних документів. Особливий інтерес у цьому зв'язку викликають англійські фразеологічні одиниці (далі – ФО), адже певний юридичний світогляд, духовні та етичні ідеали суспільства, моральні цінності та правосвідомість представлені також і у ФО.

Аналіз наукових джерел та публікацій свідчить, що різні аспекти фразеології активно студіюються мовознавцями, перекладачами-науковцями і практиками. Так, теоретичні засади фразеології як окремої науки викладені в дослідженнях М. Алефіренка, Н. Амосової, В. Архангельського, Ш. Баллі, Я. Барана, В. Виноградова, О. Куніна, М. Зимомрі, Є. Поливанова, О. Потебні, В.Телії. Досвід зіставно-порівняльного вивчення фразеології висвітлюється в працях В. Пельвецького, О. Пророченко, А. Райхштейна. З позицій перекладознавства ФО розглядають Р. Зорівчак Д. Касяненко, Т. Левицька, О. Шаблій. Фразеологічна семантика стала центром уваги науковців В. Телії, І. Чернишової, Д. Шмельова та багатьох інших.

Останнім часом спостерігається активізація досліджень, присвячених особливостям функціонування фразеологізмів у фаховій мові, зокрема у підмові права (С. Бігун, А. Ляшук, Р. Миленкова, Б. Нікіфоров, Г. Слишинська). Втім зазначимо, що в цих роботах аналізуються окремі групи ФО – фразеологізми латинської етимології і термінологізовані сполучення, а матеріалом досліджень переважно стають усні промови прав-

ників. Як бачимо, поза увагою науковців залишається фразеологія текстів юридичних документів, і, зокрема, питання її систематизації.

Мета нашої розвідки полягає у виявленні і класифікації ФО, які функціонують в текстах юридичних документів і містять у своїй семантиці інформацію про різні види кримінальних злочинів.

Об'єктом дослідження стали англійські фразеологізми, що репрезентують тему «злочин», зібрані методом суцільної вибірки з одномовних [12, 16] і двомовних [6, 14] словників. Контексти вживання ФО було отримано із матеріалів рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), опублікованих на офіційному сайті цього судового органу.

В академічному словнику української мови зафіксовані два визначення слова злочин: 1) суспільно небезпечна дія (або бездіяльність), що чинить, заподіює зло людям; 2) неприпустимий, ганебний вчинок / неправильна, шкідлива поведінка [9, с. 605]. Подібні тлумачення знаходимо і в одному із найбільш відомих нормативних словників англійської мови Merriam-Webster Online: 1) an illegal act for which someone can be punished by the government; 2) a grave offense especially against morality; 3) criminal activity; 4) something reprehensible, foolish, or disgraceful [15]. Експерти у галузі права трактують злочин як суспільно небезпечне протиправне винне діяння, яке завдає чи може завдати суттєвої шкоди певним суспільним відносинам, що охороняються кримінальним законом [5, с. 44, 60]. Узагальнення наведених дефініцій дозволяє виокремити основний компонент поняття злочину – протиправне діяння, що посягає на охоронювані законом цінності. Саме цей компонент і став головним критерієм для виявлення ФО з семантикою злочину та їх подальшого розподілення за тематичними групами.

Визначившись із ключовим критерієм, ми опрацювали одномовні [12, 16] і двомовні [6, 14] словники методом суцільної вибірки і сформували список із 148 ФО, що репрезентують поняття злочин. Зазначимо, що до уваги не бралися ФО, які містять в своєму складі компоненти із стертою семантикою протиправного діяння. Приміром, ФО *daylight robbery* перекладається як «грабіж серед білого дня», проте означає невинувато високу вартість чого-небудь.

На думку М. Шанського, одним із обов'язкових засобів відбору необхідного значення ФО є контекст, в якому реалізу-

ються закріплені у мові синтагматичні зв'язки [11, с. 48]. Підтримуючи цю ідею, В. Степаненко наголошує, що врахування контекстуальних умов доповнює аналіз ФО, що спирається на словникові дефініції, і створює найбільш повне уявлення про специфіку фразеологізмів у семантичному плані [10, с. 142]. Отже, нашим наступним кроком в обробці матеріалу стало зіставлення контекстів вживання ФО у рішеннях ЄСПЛ з даними словників.

На цьому етапі було встановлено, що із виявлених нами 148 ФО в текстах судових рішень вживається тільки 46 одиниць або 31,1%. Вважаємо, що цей факт певною мірою пояснюється стилістичними особливостями відібраних фразеологізмів. Так, 22 ФО із нашого списку словники відносять до неформального стилю і супроводжують відповідними ремарками (*розм., informal*), 25 ФО позначені як *жарг.*

У той же час тексти судових рішень ЄСПЛ відрізняються суворим дотриманням офіційно-ділового стилю мови, який потребує використання стилістично нейтральних лексичних одиниць. Втім, характерні для розмовної мови фразеологізми все ж таки зрідка представлені в розділі «Факти» судових рішень, де наводяться, наприклад, дослівно записані свідчення допитуємої особи: *On 15 September 2009 Y was having an argument with M, another neighbour, when X joined and said, among other things, that if he “saw red”, he would “kill both you and your brother here like a dog, apparently pointing at the applicant’s apartment, adding “dirty gypsy” and “trash”. This was witnessed by M’s brother, D.*

У процесі порівняння словникових статей і контекстів вживання ФО було виокремлено незначну кількість полісемічних фразеологізмів (*foul play, lay (put) the blast, assault and battery, dry death, hit and run*). Розглянемо наступний приклад: у словнику Cambridge Idioms Dictionary фразеологізм *foul play* інтерпретується як: 1) actions which are not fair or honest; 2) murder [12, с. 146]. Дана ФО є репрезентованою в 6 текстових корпусах судових рішень ЄСПЛ: в 4 текстах – у першому значенні, в 2 текстах – у другому. Причому, в досліджуваних текстах кожне із значень несе інформацію про протиправне діяння, що підлягає обов'язковому покаранню. Подібні факти підтверджують вплив контекстного оточення на узагальнену семантику фразеологізмів.

Заключний етап нашої розвідки полягав у безпосередньому розподілі виявлених фразеологізмів на тематичні групи. Тематичне групування представляється важливим в теоретичному і практичному аспектах, адже надає можливість представити ФО як в системі мови, так і у мовленні, а також виявити їх роль і місце у лексичному відображенні професійної картини світу правників. За класифікаційною ознакою «об'єкт посягання» було виділено 6 тематичних груп: 1) злочини проти життя особи; 2) злочини проти здоров'я особи; 3) злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; 4) злочини проти честі та гідності особи; 5) злочини проти свободи особи; 6) злочини проти власності.

Розглянемо кожну із тематичних груп:

1. Злочини проти життя особи.

До цієї групи відносимо ФО з семантикою вбивства – насильницького позбавлення життя іншої особи. Наведемо приклади таких фразеологізмів і проілюструємо їх вживання у текстах рішень ЄСПЛ:

have blood on one’s hands – вбити, стати причиною чиєїсь смерті (e.g. *Ms Natalia Estemirova had later complained to her*

colleagues at the Memorial HRC that during the meeting Mr Kadyrov had insulted her and had told her that “he [had had] blood on his hands and that he had killed before and would continue killing bad people and that he [had not been] ashamed of it”);

blow someone’s brains out – вбити пострілом в голову (e.g. *The applicants Ancuța-Maria Moldovan and Liviu Bucunea Jr alleged that the special forces officers had shouted: “go inside your house or I will kill you” and “go inside your house or I will blow your brains out” respectively.);*

kill (shoot) somebody like a dog – вбити когось як собаку, тобто безжалісно, жорстоко. Ідіома підкреслює, що для злочинця життя людини не представляє ніякої цінності (e.g. *Prior to their return to Derik, while they were in Canicula, his father was threatened by two armed people outside the house, who said that they would kill him like a dog.);*

take somebody’s life – вбити, позбавити життя (e.g. *The applicant stated that he had arrived in Russia in search of refuge, as the authorities of Tajikistan had persecuted him and had threatened to take his life.);*

shed somebody’s blood – пролити чийсь кров, убити (e.g. *The next day the newspaper received two letters from a religious organisation belonging to the Metropolitan Church of Moldova which had organised the protest, in which it was threatened again with the statement “for our faith we are ready to shed blood”.);*

foul play – навмисне вбивство, насильницька смерть (e.g. *Turning to the specific circumstances of the present case, and having regard to the injuries observed on Mustafa Döleksoy, the Court considers it appropriate to stress at the outset that the fact that the forensic authorities were unable to find any medical evidence to show the involvement of an external factor in the death does not exclude foul play, given that in any event, those authorities were also unable to establish the circumstances leading to the death on account of the advanced state of decomposition of the body.)*

2. ФО на позначення злочинів проти здоров'я особи.

Семантика фразеологізмів цієї групи репрезентує протиправні небезпечні дії, що наносять шкоду фізичному і психічному благополуччю людини:

assault and battery – злочин, пов'язаний з нападом та побиттям (e.g. *On 29 September 1998 the applicant instituted a civil action against L.H. and the Minister, as well as against Ireland and the Attorney General, claiming damages for personal injuries suffered as a result of assault and battery including sexual abuse by L.H.);*

raise a hand against someone or something / lift a hand against someone or something – підняти руку на когось, ударити або погрожувати вдарити (e.g. *At some point the applicant raised his hand against one of the officers, I don’t remember which one, and I didn’t see if he hit him or not.);*

lay one’s hands on somebody – підняти руку, застосувати насильство (e.g. *Whether he admits it or not, a pupil who has been punished considers that the teacher has no right to lay hands on him and he feels humiliated in front of the class.);*

pick a fight (with someone) / pick fights (with someone) – навмисно розпочати бійку (e.g. *Tanea [the applicant] picked a fight with AC and was pulling his epaulettes with a view to tearing them off, called him “a rotten cop”, told him that she was living with a former prisoner and that he would eliminate him.);*

come (fall, get, go) to blows – вступити в бійку, битися (e.g. *On 7 July 1995 the applicant came to blows with another woman in the refugee centre over the use of the washing machine.).*

Прикладом ФО, що вказує на нанесення шкоди психічному здоров'ю людини, є **emotional blackmail** – емоційний шантаж (e.g. *In submissions she made on the same day, 28 February 2013, the applicant's wife reiterated that she believed that the evidence showed that the applicant was abusive, and in that respect pointed to the opinion of the psychologist from the local social welfare centre, who had indicated that the applicant's communication with his son via Skype constituted emotional blackmail and amounted to emotional abuse.*)

До цієї ж групи відносимо і ФО **take drugs** – приймати наркотики. Вживання наркотичних засобів без призначення лікаря наносить шкоду і фізичному, і психічному здоров'ю людини і трактується законодавством багатьох країн як злочин. Схиляння до вживання наркотиків, примусове введення в організм іншої особи наркотичних засобів також вважаються злочинами проти здоров'я людини. Наведемо приклад вживання ФО **take drugs** в тексті судового рішення ЄСПЛ: *On 21 May 1999 the Brzeg District Court (Sąd Rejonowy) issued a "wanted" notice in respect of the applicant and several other men in connection with an investigation into allegations made by six women, some of whom were minors, that a group of several men had raped them, threatened them, beaten them and forced them to take drugs.*

3. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи – зґвалтування, примушування до вступу у статевий зв'язок, статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості. Ця група представлена такими ФО:

date rape – зґвалтування, що вчинене близьким або знайомим жертви (e.g. *It is highly significant that the reason for that failure was, apparently, the investigator's and the prosecutors' opinion that, since what was alleged to have occurred was a "date rape", in the absence of "direct" proof of rape such as traces of violence and resistance or calls for help, they could not infer proof of lack of consent and, therefore, of rape from an assessment of all the surrounding circumstances.*);

carnal knowledge – статеві зносини, вступ у статевий зв'язок (e.g. *The Police Commissioner was an important witness before the Committee. Prior to appearing, he submitted statistical information he had gleaned from responses to a circular issued by him to over 800 police stations about the prosecution of sexual offences from 1924 to 1930 including for the offences of "defilement, carnal knowledge or rape" of girls under 10 years of age, between 10 and 13, between 13 and 16, between 16 and 18 and over 18 years of age.*);

sexual misconduct – протиправна сексуальна поведінка, сексуальне домагання, сексуальне насильство (e.g. *The consequences in the present case were the failure by the non-State manager to act on prior complaints of sexual abuse by L.H., the applicant's later abuse by L.H. and, more broadly, the prolonged and serious sexual misconduct by L.H. against numerous other students in that same national school.*)

4. Злочини проти честі та гідності особи.

ФО цієї групи позначають умисне приниження честі та гідності особи у непристойній формі, поширення завідомо неправдивих вигадок, що опорочують людину:

show (cast) somebody in a bad light – виставляти у поганому світлі, очорняти (e.g. *The court observed that the applicant had published in the weekly a number of articles on local politics. They were aggressive towards J. C. and had shown him in a bad light.*);

character assassination – злісний наклеп, підрив репутації, дифамація, очорнення (e.g. *He submitted in particular that he had*

suffered "character assassination" through the mere fact of being tried by the Court of Cassation, amid exceptional media attention, psychological pressure and publicity.)

5. ФО на позначення злочину проти свободи особи.

Злочини проти свободи можуть включати залучення людини до примусової праці, утримання її у підневільному стані, торгівлю людьми, зокрема жінками та дітьми. Саме такі дії знайшли відбиття в семантиці фразеологізму **white slave traffic** – торгівля живим товаром, вимушена проституція. Зазначимо, що дана ФО зустрічається в текстах рішень ЄСПЛ тільки в складі назв міжнародних угод: *The first international instrument to address trafficking of persons, the International Agreement for the Suppression of White Slave Traffic, was adopted in 1904. It was followed in 1910 by the International Convention for the Suppression of White Slave Traffic.*

6. ФО на позначення злочинів проти власності. Під власністю розуміється чуже майно, що має певну цінність:

breaking and entering – злом із проникненням у чуже житло з метою пограбування (e.g. *On 4 October 2012 the applicant lodged another criminal complaint against S.N. for, inter alia, the offences of threat, breaking and entering, insult, theft, destruction of property and malicious use of telephone calls under Articles 84, 112, 119, 134, 150 and 275 of the CC.*);

lay one's hands on something – приборати до рук, заволодіти (e.g. *The applicant complains that the legislature has given to a private organisation the right to lay hands on the applicant's money. He alleges that this amounts to a breach of Article 1 of Protocol No. 1 (P1 – 1)*);

make off with something – вживається в значенні поцупити, умикнути щось (e.g. *According to the prosecution's initial findings of fact, the Partisans pillaged the village before leaving and made off with clothes and food, in addition to the weapons.*)

Отже, виходячи із представлених результатів, можна зробити наступні висновки:

1. У текстових корпусах, які описують рішення ЄСПЛ, відображені 46 фразеологічних одиниць із семантикою злочину, або 31,1% представлених в одномовних і двомовних словниках, що свідчить про досить частотне використання аналізованих ФО в документах ЄСПЛ.

2. Увесь список ФО був розділений на шість тематичних груп, які визначають місце ФО аналізованого типу в системі мови і мовлення, а також у значній мірі відображають лінгвістичні особливості професійної діяльності ЄСПЛ.

3. Наведене групування дає загальне уявлення про багатоманітність ФО, що репрезентують тему «злочин» і функціонують в текстах юридичних документів.

З розвитком історії та трансформаціями людського суспільства типологія злочинів доповнюється новими значеннями і компонентами, які знаходять своє відбиття у новостворених ФО. Отже, виявлення і аналіз таких фразеологізмів можуть бути перспективними напрямками подальших досліджень.

Література:

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова – М. : Советская энциклопедия, 1969. – 607 с.
2. Баран Я.А. Теоретичні основи фразеології / Я.А. Баран, М.І. Зимомря. – Ужгород, 1999. – 176 с
3. Дерді Е.Т. Словотвірні та структурно-семантичні характеристики англійської юридичної термінології : автореф. Дис. канд.

- філол. наук : 10.02.04 / Дерді Емма Тіберіївна ; Київськ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2003. – 21 с.
4. Комиссаров В.Н. Теория перевода / В.Н. Комиссаров – М. : Высшая школа, 1990. – 252 с.
 5. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій / А.А. Вознюк; вступне слово д.ю.н., проф. О.О. Дудорова. – К. : Нац. акад. внутр. справ, «Освіта України», 2016. – 236 с.
 6. Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь / А.В. Кунин. – Лит. ред. М.Д. Литвинова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Русский язык, 1984. – 944 с.
 7. Кунин А.В. Основные понятия английской фразеологии как лингвистической дисциплины. Англо-русский фразеологический словарь / А.В. Кунин. – М. : Русский язык, 1967. – 260 с.
 8. Никулина Е.А. Взаимодействие и взаимовлияние терминологии и фразеологии современного английского языка / Е.А. Никулина. – М. : Прометей, 2004. – 225 с.
 9. Словник української мови : в 11 т. / редкол.: І.К. Білодід (голова) та інші ; Акад. наук Укр. РСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К. : Наук. думка, 1970 – 1980 – Том 3, 1972. – 744 с.
 10. Степаненко В.А. Реализация семантики глагольных фразеологических единиц через контекст / В.А. Степаненко // Фразеологическая семантика в коммуникативном аспекте: сб. науч. тр. – М. : Моск. пед. ин-т иностр. яз., 1985. – Вып. 244. – С. 140–152.
 11. Шанский Н.М. Фразеология современного русского языка / Н.М. Шанский. – М. : Высшая школа, 1985. – 160 с.
 12. Cambridge Idioms Dictionary. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 505 p.
 13. Collins Cobuild Dictionary of Idioms. Second edition. Glasgow: Harper Collins Publishers, 2003. – 1703 p.
 14. English-Ukrainian international case law dictionary. – Odessa: National University “Odessa Law Academy”, 2017. – 526 p.
 15. Merriam-Webster Online. URL: <https://www.merriam-webster.com>
 16. Oxford idioms dictionary. – Oxford: Oxford University Press, 2006. – 470 p.

Капинус Е. Л., Байло И. Я. Английские фразеологизмы, обозначающие виды преступлений, и их тематическая классификация (на материалах решений Европейского суда по правам человека)

Аннотация. В статье на материалах решений Европейского суда по правам человека рассмотрены английские фразеологические единицы, компонентный состав которых тематически представляет различные виды преступлений. Выполнена систематизация таких фразеологических единиц в соответствии с тематическим (идеографическим) принципом.

Ключевые слова: текст юридического документа, фразеологические единицы, тематическая группа, тематическая классификация.

Kapinus O., Bailo I. English phraseological units denoting types of crimes and their thematic classification (based on the materials of the judgments of the European Court of Human Rights)

Summary. Based on the materials of the judgments of the European Court of Human Rights, the article deals with English phraseological units, the component composition of which thematically represents various types of crimes. The classification of such phraseological units has been carried out in accordance with the thematic (ideographic) principle.

Key words: text of a legal document, phraseological units, thematic group, thematic classification.